

ZÁRVÁNYFÉNYEK

Irodalmi forgatókönyv

DE Á K F E R E N C

SZEMÉLYEK

NAGYAPA (Fodor Lázár) (75), begaréti földműves, a családfő

FODOR MÁTÉ (40) belsőépítész

ILKA, Máté felesége (38)

DÁVID (19) Máté és Ilka fia

BEA (12) Máté és Ilka lánya

FODOR KÁROLY (45) begaréti földműves

ÉVA, Károly felesége

KISS ANNA, Nusi (20), Éva első házasságában született lánya

ZSÓFI (15), Fodor Károly és Éva lánya

LÁZÁR, Lazi (10), Fodor Károly és Éva fia

VIDOVIĆ (FODOR) Mária (38)

VIDOVIĆ Mitar (45)

MARKO (17), Mária és Mitar fia

MILAN (15), Mária és Mitar fia

TIMA (75), nyug. kőműves, ács (ezermester)

TOŠA (12), Tima unokája

KÖRTÉSI JÓSKA (50) begaréti villanszerelő

KÖRTÉSI OTTÓ (40) repülőmérnök
 NÁNDOR (16)
 CSABA (17)
 VID (18)
 MELÁNIA (15)
 KATALIN (15)
 LACI (15)
 TIVADAR (20)
 VAJDA ÉVA (18)
 MORVAI (50) lelkész
 MORVAINÉ (45) lelkésznő
 I. SEGÉDRENDŐR (55)
 II. SEGÉDRENDŐR (55)
 SZÁZADOS (30)
 FŐORVOS (50)
 LAJA BÁCSI (60)
 GÁTÓR (45)
 NYOMOZÓ
 TELKES
 és mások . . .

Újvidék, Szabadka – 2002–2003

1. Külső, alkonyat (a film kezdetén felirat is): 1999. március 24.,
 Újvidék

Alkony Újvidéken.

Felgyorsuló, szinte ideges, feszült hangulatot keltő forgalom. A forgalom ilyen jellegű lüktetését követve a város aránylag új lakónegyedébe jutunk. Egy panelház előtt teherkocsi áll, Máté és Miloš, aki igencsak italos, bútorelemeket raknak le, majd egy nagyobb darabot visznek a lépcsőház felé. Miloš a lépcsőnél megtántorodik, a terhet elereszti, az Máté jobb lábára zuhan. Máté – fájdalomában – feljajdul, a bútorelemet lassan leereszti, és kezébe kapja lábát. Miloš odabilleg hozzá, nézi.

MILOŠ Hátul nincs szemem . . . meg már alkonyodik . . .

MÁTÉ Miloš, Miloš, a fejedben, ott alkonyodik . . . *(Sziszegve, fogai közt inkább önmagának)* Talán nem tört el . . .

MILOŠ Na, ne nyafogj . . .

Máté próbálkozik, valahogy sikerül is neki, sziszeg, de hamar megfogja a bútordarabot és int Milošnak, hogy ő is emelje. Az tántorogva erőlködik, dűnnyög, káromkodik, de végre elindulnak az épületbe.

2. Külső, belső

Újvidék, ugyanakkor, Mátéék házánál

*Külvárosi (Heréskert) kertes házak körül gyermekek játszanak, labdáz-
nak. Mátéék garázsának a homlokzatára felszerelt palánknál öt tizenéves
fiú és Bea kosaraznak nagy hévvel. Ilka kiszól az ablakon a közeli társaság
felé:*

ILKA Bea! Fél nyolc! (Bea „nem hallja”, mire Ilka hangosabban, nyo-
matékosabban megismétli) BEÁTA, FÉL NYOLC!

*A lány anyja felé néz, erősen a földhöz csapja a labdát, és bevánszorog
a házba, közben dűnnyög.*

BEA . . . Mint egy taknyos gyerekekkel . . . Pontosan úgy bánsz velem . . .

ILKA Fürödni . . .

BEA (a nagy nappalin battyog keresztül, anyja átkarolja a vállát, kicsit
meg is legyinti fejecskéjét, kíséri az emeletre vezető lépcsőig) Tudom:
pisilni, „feredni”, fogat mosni . . .

ILKA (a felfelé lépkedő Bea feje fölött fölkiabál) Dávid, szállj már le
arról a telefonról!

DÁVID (a szobájában bekapcsolt számítógép monitorja előtt gyorsan
belesug a kagylóba) . . . később hívlak, most . . . szia. (Gyorsan leteszi
a kagylót és kikapcsolja a számítógépet, de a bekukucskáló Bea még
lát a képernyőn egy versrészletet, kuncog.)

BEA (csipkelődve, játszott pátosszal idézi az eltűnt vers egy sorát)
„. . . szálló hajadban . . . az éji virágok . . .” . . . tam-tata-ta-ta . . .
Blötty . . .

*Dávid feléje dob egy füzetet, a kislány nevetve menekül be a fürdőszobá-
bába. A telefon jelez, Dávid lecsap a kagylóra, de a nappaliban Ilka is
veszi a vonalat.*

DÁVID Halló?

ILKA Halló . . .

MATÉ Mi az istent csináltok azzal a telefontal . . . (Dávid gyorsan leteszi
a kagylót. Innentől felezett képen Máté és Ilka, vagy felváltva a beszélők

képének váltakozásával látjuk a jelenetet) Fél órája hívlak benneteket . . . Ilka!

ILKA Igen.

MÁTÉ A részeg Milošra már végleg nem számíhattam, és most egyedül szerelem össze ezt a megmaradt három bútorelemet . . .

ILKA Jó. Késni fogsz.

MÁTÉ A kirakodásnál a jobb lábamra . . . *(Témát vált)* Hallottál valami újat?

ILKA Mi van a lábaddal?

MÁTÉ Hallottál valami újságot?

ILKA Amit mások is.

MÁTÉ Hogy . . . ?

ILKA Hogy most már többé nem csak fenyegetőznek . . .

MÁTÉ Ha valami lenne . . .

ILKA Ha lesz is, hol vagyunk mi Kosovótól . . .

MÁTÉ Igaz . . . De ott az az átok laktanya a szomszédunkban . . .

ILKA Már egy hónapja üresen . . .

MÁTÉ Szerintünk. *(Sóhajt)* Na, jó, vigyázatok magatokra . . . Puszi.

ILKA És a lábad . . . ? Máté!

A vonal megszakad, Ilka elgondolkodva megy vissza a vasalóasztalhoz, folytatja félbeszakadt munkáját. Dávid lejön a lépcsőn, arcon csókolja anyját, az elmosolyodik.

ILKA Hízelgő kandúr.

DÁVID Elugrok Rudihoz, nála maradt a szerves vegytanom . . .

ILKA Azt a szerves vegytant Mónikának hívják, és nem Rudinál van . . .

Majd reggel.

DÁVID Két perc az egész.

ILKA *(komoran)* Most ne. Jó?

DÁVID Te is beveszed ezt a maszlagot?

ILKA *(témát vált)* Mielőtt a hercegnő lefeküdne, nézd át a matek háziját.

Bea fut le a lépcsőn, ágyéka körül lepedő, haja vizes, szélesen mosolyog.

ILKA Hát, lányom, ez világrekord! Három perc se kellett hozzá, hogy megfürödj, fogat . . .

Ebben a pillanatban dokumentumfilm bejátszása az Újvidéket ért első bombabecsapódásról; rávágva: hatalmas robbanás, a villanástól a kép – Bea hirtelen beközelített arcán – „kiég”; az épület meginog; a légnymóság

szétzúzza az ablaküvegeket, a szilánkok, üvegcserepek, mint éles pengék – szállnak át a szobán, vágódnak bele bútorba, falba; a csillárok olyannyira kilengnek, hogy az egymásnak csapódó burák összezúzódnak; az ablakszárnyak a redőnyökkel együtt beszakadnak a szobába.

Ilka egy pillanatig megkövülten bámul bele a semmibe, majd a réműlettől tehetetlenül álló gyerekeket gyorsan, csak mozdulatokkal, mert itt „süket” a kép – kiteszkolja az épület és a garázs közé. Ott látja meg, hogy a nyöszörgő Bea vállából egy késpenge nagyságú üvegszilánk áll ki. Gyorsan kirántja, tenyerével elszorítja a sebet, majd magához öleli a gyerekeket, leguggolnak a bejárati lépcsősor szögletébe. Ekkor jön a második becsapódás. Dokumentumfelvétel a becsapódásról, Bea beközelített arcán ismét „kiég” a kép, gyorsan rávágva a valós esemény: Ilkára és a mellette lapuló gyerekekre hullik a tető cseréptörmeléke. A légnomás a ház előtti tuját kidönti.

3. Külső

Újvidék, este, pánik

A városban általános a pánik.

Villanásnyira: az emberek fejvesztve futnak; az autók túlköelve száguldanak; asszonyok, gyermekek sírnak, sikoltoznak; a belvárosi cikázó fényekben elmosódott, rohanó alakok, arcok között egy öregember – szinte megkövülten – néz a semmibe; a hangok fémessé torzulnak, az öreg egyik kezéből lassan kicsúszik a szatyor, kifordul a tartalma, másik kezéből a bot . . .

(. . .)

5. Külső, este

Máté hazajön

Mátéék háza. Ilka a gyerekekkel a bejárati ajtó előtt ül a lépcsőn. A ház előtt egy taxi áll meg, Máté kászálódik ki belőle. A taxi gyorsan elhajt, Máté – hóna alatt egyik cipőjével – nagyon nehezen, bicegve jön a semmibe néző szeretteihez, megöleli őket, fájdalmában lehuppan ő is a lépcsőre. Ilka feleszmél, feláll, lelép a felső lépcsőfokról és letérdel Máté elé, felemeli a nadrágszárát: csúnyán megdagadt, elkékvült boka, lábfej tárul elébe.

ILKA Ezzel orvoshoz kell menni.

MÁTÉ Oda most nem lehet bejutni . . .

ILKA (óvatosan tapogatja a megdagadt lábfejet) Adja Isten, hogy ne legyen törés. De ha bicegni tudsz, akkor talán csak zúzóadás . . .

MÁTÉ *(megpillantja a kislányt, ahogy vállához szortítja a véres kendőt)*
Jóságos isten!

ILKA Egy üvegszilánk . . . Fertőtlenítettem . . . de nem hajlandó be-
menni a házba, hogy alaposabban ellássam . . . Három sebkapocs . . .
és kész . . .

BEA *(vacog, halkan felsír)* Nem megyek be . . .

MÁTÉ *(magához öleli, nagyot sóhajt)* Az isten nem ver egy kézzel: a
kocsinknak is most kellett ennyire lerobbannia . . .

*Dávid feláll, bemegy a kísértetiesen kivilágított, a robbanások, a lég-
nyomás okozta „sebesülésekkel” teli házba, az emeleti fürdőszobában
magához veszi a nagy elsősegélydobozt, útközben Bea ágyáról felveszi a
kabala kengurut, majd felnyalából néhány takarót, több kispárnát, és
indul lefelé a lépcsőn.*

VÁGÁS

*A garázsban a cölöpökre állított autóban egy erős szerelőlámpa fényénél
Ilka Bea vállán három sebkapoccsal összearja a sebet. A kislány csak
néz a semmibe.*

MÁTÉ *(rágyújt)* Nem sikerült befejezmem.

*Közben Dávid két gumimatracot pumpál fel, azokat a (karaván)kocsi
lehajtott hátsó ülésére helyezi, betesz két kispárnát, Ilka Beát beemeli,
lefekteti, majd betakarja, meg akarja csókolni, de az elfordítja a fejét.
Dávid suttyomban odaadja neki a kengurut, ujja hegyével csókot nyom
a kislány orrára. Ilka a két első ülést rendezzi alváshoz.*

ILKA Persze pénzt se kaptál . . .

MÁTÉ *(a garázs falához támaszkodik, de arcán látszik, hogy a fájdalom
kínozza)* Felét ideadta . . .

ILKA Hát igen: az isten nem ver egy kézzel.

MÁTÉ Hát most sem hagysz békében . . .

ILKA Bocsáss meg . . . Csak végtelenül tehetetlen vagyok.

*Ilka bemegy a házba, a konyhában a mélyhűtőből kivieszi a jégkockás-
dobozokat, egy nejlonzacskóba rázza tartalmukat, majd néhány tiszta
konyharuhát és egy törülközőt vesz magához.*

VÁGÁS

A garázsban Ilka szakszerűen jegeli Máté megdagadt lábát, majd kínjában elneveti magát, megöleli Mátét.

ILKA Bocsáss meg. Borzasztó, hogy két érett ember, két értelmiségi a bombázás teljes poklában a pénz miatt aggódik.

MÁTÉ Mert nincs. *(Régi szöveget idéz)* Ha tíz évvel ezelőtt . . .

ILKA . . . elmentünk volna Kanadába . . .

MÁTÉ *(halvány, keserű mosollyal folytatja)* . . . már milliomosok lennénk.

DÁVID Csakhogy én nem szeretem lapátolni a havat.

Távoli robbanások, bombabecsapódások hallatszanak. Csend.

MÁTÉ *(bekukkant Beához)* És te?

BEA *(elsírja magát)* Én . . . bepisiltem . . .

6. Belső, külső, reggel

Máté, mozgósítás

Újvidék felett hajnalodik. A szirénák egymás után kezdenek üvölni, furcsa diszszonanciával jelzik a riadó végét. A család a garázsban a kocsiiban plédekbe takarózva alszik. A félig nyitott garázsajtó előtt erős fékcsikorgással megáll egy katonai kombibusz. Máté felriad, ki akar szállni a lerobbant kocsiból, de a hirtelen fájdalomtól eltorzul az arca. Megnézi: a daganat még véresebb. Kívülről kiáltozás: Fodor Máté! Fodor, hol vagy? Máté megjelenik a garázsajtón, de már mellette van Ilka és Dávid is. Három katonai rendész áll előttük.

I. RENDÉSZ Fodor?

MÁTÉ Az vagyok.

I. RENDÉSZ *(kezébe nyom egy papírlapot)* Vedd a szerelést, és indulás!

MÁTÉ *(mutatja a lábát)* Előbb orvoshoz kellene mennem . . .

II. RENDÉSZ Majd Kosovóban.

MÁTÉ Hol?

III. RENDÉSZ A kiképzés szerint tűzszerész-aknász vagy.

I. RENDÉSZ Tartalékos százados.

II. RENDÉSZ . . . Ilyen az eligazítás.

I. RENDÉSZ Na, mozgás!

ILKA Nézze meg a lábát!

I. RENDÉSZ Katona vagyok, nem orvos. Háború van, ha nem tudnád!

Rövid csend, tétovázás. Máté magához öleli Ilkát, Dávidot meg az álmosan előbújó Beát.

MÁTÉ Szedjétek össze a fontosabb holmit, és irány Begarét.

ILKA Én innen sehova nem megyek!

MÁTÉ Apámnál teljesen biztonságban lesztek . . . Ott, Begaréten, a jugoszláv–román határon nincs semmiféle katonai célpont . . .

ILKA Maradunk! Ne erőltesd.

MÁTÉ Nézd ezt a kislányt! Élő rémület!

ILKA Csak stressz. Elmúlik.

MÁTÉ Érts meg: itt, a laktanya közelében kő kövön nem marad!

ILKA *(tagadólag rázza fejét)* Nézd meg! *(A házra mutat)*

MÁTÉ Értsd már meg: ez csak a kezdet!

ILKA De érted te, ÉN mit mondok? ITT van mindenünk!

I. RENDÉSZ Mozgás, mozgás!

MÁTÉ Azért még, hogy a feleséggel váltok néhány szót, nem fogjuk elveszíteni a háborút!

II. RENDÉSZ *(békülékenyen)* Csak azért mondom, mert hét óráig még három helyre kell eljutnunk . . .

VÁGÁS

Máté egyenruhába öltözve, kincstári hátizsákkal a vállán kínos körülménnyességgel beszáll a kombiba. Szomorúan int a bejárati ajtó előtt álló kedvesei felé. Bea elfordul, nem int vissza, csak féloldaltól pillant apjára, vállalai vonaglanak: sír.

7. Belső, külső, reggel

Ablakok, ajtók bedeszkázása

Ilka a házban összesöpri a törmeléket, letörölgeti a port. Dávid előbb pasztükfóliával, majd – ügyetlenül, foghíjasan – bedeszkázza az ablakokat, ajtókat. Bea a bejárati ajtó előtt a lépcsőn ül, a semmibe néz. Ilka bőröndökbe, utazótáskákba csomagol. A konyhában reggelit készít: túrkörtöjást, tejet, felvágottat tesz az asztalra. Dávid eszik. Bea az ajtófélfába kapaszkodik, az anyjának nem sikerül bekényszeríteni, betuszkolni a házba.

ILKA *(leroskad a lépcsőkre Bea mellé)* Könyörületes isten! Segíts . . .

Dávid egy szendvicset rögtönöz, kiviszi hűgának, odaadja neki, mellé ül és barackot nyom a fejére, de a kislány nem reagál.

8. Külső, nappal

Buszban Begarét felé

Az agyonzsúfolt busz a sűrű forgalomban lassan kijut a városból. Az olajfinomító mellett húz el. (Fontos képi információ.) A buszban csend. Kövült arcok. A hátsó ötszemélyes ülés közepén Dávid, Ilka, Bea.

DÁVID *(halkan)* Azokat a deszkákat az ablakokról gyerekjáték letépni.

Apa jobban megcsinálta volna . . . de én . . .

ILKA Tomicék majd vigyáznak a mi házunkra is.

DÁVID Otthon maradnak?

ILKA Nincs hova menniük.

DÁVID Inkább nem is akarnak . . .

Csend. Bea mereven néz a semmibe. Ilka magához öleli, megsimítja a homlokát.

ILKA Szomjas vagy?

Bea tagadóan int. Sípól a mobiltelefon, Ilka sietve veszi elő a táskájából. A beszélgetés alatt kettős kép, vagy váltakozó kép. Dávid végig feszülten figyel a anyja szavait.

ILKA Hol vagy?

MÁTÉ Még itthon, a péterváradi katonai kórházban.

ILKA Törés?

MÁTÉ Komoly zúzódás. Begipszeltek.

ILKA *(felragyog az arca)* Istenem, akkor nem visznek sehova!

MÁTÉ Nincs gyengélkedő! Az ezredes szerint lesz itt is bőven munkám . . .

ILKA Milyen munkád?

MÁTÉ Aknák, fel nem robbant szerkentyűk . . . Ezt nem két napra tervezték . . .

ILKA De hát miért Újvidék? Hol vagyunk mi Kosovótól!

MÁTÉ A nagyobb baj az, hogy itt egy hosszabb icsipacsi lesz . . . Most be kell fejeznem, mert ha meglátják, elveszik a készüléket!

ILKA Mert azt is lehallgatják a NATO-sok? Agryém.

MÁTÉ Ez a parancs! Csók! Csók! Csók!

Ilka megkönnyebbülve sóhajt, elteszi a készüléket. Dávid várakozik, Bea néz a semmibe.

DÁVID Hol van?

ILKA Újvidéken . . .

DÁVID Otthon?

ILKA . . . A péterváradi katonakórházban. Zúzódással begipszelték a lábát.

DÁVID Leszerel?

ILKA (*komoran, hosszan hallgat*) Úgy értettem, valami újabb eligazítást kapott. Itthon.

DÁVID Tűzszerészt?

Ilka hallgat.

ILKA Nagyon félek . . .

A busz sebesen halad az ébredő, kora tavaszi síkság közepén vezető műúton.

DÁVID Nagypával beszéltél?

ILKA Tudod, hogy irtózik a telefontól. Károly bátyád jelentkezett, még mielőtt én hívtam volna őket. Te is hallottad, vagy nem?

DÁVID Vár bennünket egyáltalán . . . valaki?

ILKA Kérlek, ne kötekedj, nekem se könnyű . . .

DÁVID Csak utálok a falusi idillt.

ILKA Van már ott is normális fürdőszoba, mellékhelyiség . . .

DÁVID Mégis: meddig maradunk?

ILKA Dávid, kérlek, ne nehezítsd az életemet . . . kérlek . . .

Ilka halkán sír. A busz sebesen halad a műúton, majd lassít, amikor átmegy a tiszai hídon.

DÁVID (*bűnbánóan, gyengéden*) Nézd, mama, milyen szép a Tisza . . .

És máris Bánátban vagyunk! (*Csend*) Apa mindig így mondta, amikor kiskoromban kocsival nagypapáékhoz mentünk . . .

Ilka átöleli a két gyereket. Bea kibújik az ölelésből, átül Dávid mellé, szorosan hozzábújik. Hamarosan lehunyja a szemét, ellazul, el is alszik.

DÁVID (*megcsókolja húga fejcskékjét, majd halkán kérdi anyjától*) Mama, mi a baja . . . ?

ILKA Majd meglátjuk . . . Csak . . . türelem . . . Érted?

Dávid bólint.

(. . .)

11. Belső, nappal

Ilka és Bea szobája. További szobafoglalás

A szobában csupa régi szedett-vedett bútorok szokványos beosztásban. Bea kenguruját (a Gurut) szorosan magához öelve az ajtófélfának dől,

durcásan nézi, ahogy anyja rendezgeti a holmijukat, és berakja az ósdi szekrénybe.

ILKA (*munka közben*) Mi a bajod velem, lányom? Nyögd már ki!

BEA Otthagytad apát . . .

ILKA Mindhárman. Az ő parancsára!

BEA De te már előbb ott akartad hagyni.

Ilka keze megáll, lassan kiegyenesedik, nagyon szomorúan fordul Bea felé, könny csordul ki a szeméből. Bea ellenséges tekintete lassan „oldódik”, odamegy anyjához, előbb annak remegő, agyondolgozott kezét fogja meg, majd az ágyra roskadó asszonyt szorosán átöleli.

ILKA Drága Beátám, mi soha senkit nem hagyunk OTT!

BEA Apát se.

ILKA Soha. A dolgok másként állnak, de . . .

BEA . . . de ezt majd máskor . . . Értem.

Éva jön be egy halom ágyhuzattal. Egy pillanatra meglepődik a látványon, majd az ágyra dobja a holmit, és megöleli Ilkát és Beát.

ÉVA (*kesernyés, alkalmi humorral*) Na, csatlakozom én is a zokogó majmok törzséhez!

ILKA Köszönünk mindent . . .

ÉVA Karcsim csak később érkezik, a tavaszi szántás, tudjátok, hogy van ez. A fenét tudjátok . . . (*Nagyot nevet*)

VÁGÁS

Az ún. nappaliban. Mária tálcán hozza a kávé, leteszi a kopott asztalkára, aztán ő is megöleli Ilkát és Beát. Csend.

MÁRIA Mikor is láttuk egymást utoljára?

ILKA Pontosan tíz éve. Utolsó nyaralásunk ott, nálatok, az Adrián.

(Feszült csend, majd Ilkából felszakad) Máriám, Máriám, Máriám . . .

Bocsáss meg . . . Tudom, hogy az a pár vas, amit ide, apósom címére küldtünk nektek nagy néha . . .

Csend. Bea szinte magába issza a szavakat.

MÁRIA Volt, van itt minden. TI nem voltatok! . . . Ezt nem is neked, hanem a bátyámnak, Máténak kellene beolvasnom, de ő most . . . A jó isten legyen mellette . . .

Csend.

BEA (*keményen Mária szemébe néz*) Markónak pont olyan a szeme, mint a tiéd!

MÁRIA (*kesernyés mosollyal*) Azt mondják, az apja termetét örökölte . . . amit tőlem kapott, az talán a . . .

NAGYAPA (*a gangról menet közben*) . . . Fodor-szív . . . meg a többi . . .
(*már offban*) Nem is kevés . . .
(. . .)

14. Reggel, külső

Reggeli a filagóriában

A teljesen elhanyagolt, düledező, gazzal benőtt, de valamikor nagyon díszes, faragott oszlopokkal alátámasztott filagóriában, az ún. elülső, kertes udvar peremén – Tima irányításával – nagytakarítást végeznek, majd komoly javítási munkálatokba kezdenek: Dávid, Zsófi, Bea és Toša. A műveleteket ugrásszerűen rövid szintetizált „jelentésekben” látjuk.

TIMA Valamikor az öreg Fodor nagyon büszke volt erre a filagóriára.

Gyerkőc voltam, amikor apámmal és két inassal megcsináltuk . . .

TOŠA Most itt vagyok én is.

TIMA Itt vagy, Tošám, kicsi unokám . . . Te itt vagy mindig mellettem . . .

Dávid egy létrán felmászik a rozoga tetőre, azt igyekszik megtisztítani a száraz gallyaktól, a futónövényzet maradványaitól.

TIMA Harmincötben volt, ha jól emlékszem . . .

Korabeli emlékképek – szépiában – egy-egy pillanatra inszertként bevillannak.

DÁVID Maga ács volt, vagy mi?

BEA Kőműves, nem láttad tegnap?

TOŠA Én vagyok a kőműves, a deda az inasom!

Nevetnek.

TIMA Apám asztalos, ács és bognár volt . . . Én később a kőműves- és kovácmesterséget is hozzátanultam . . . (*A filagória bejárata feletti kopott, repedezett, megrongálódott faragott díszítőelemre mutat*) Ezt itt, például, én faragtam . . . Ezzel akartam meghódítani nagyapátok hűgának, Ilonának a szívét . . . (*Emlékképek villanásnyira: a néhai Ilona és a család a filagóriában*)

BEA (*mászik felfelé, majd hátrafordul a létrán*) Melyik Ilonának a szívét?

Ebben a pillanatban oldalra csúszik a létra, Bea hiába kapaszkodik, zuhanni kezd. Tima elkapja, és elneveti magát.

TIMA Olyan kíváncsi vagy, hogy kitöröd a nyakad.

TOŠA Csak nem érti.

TIMA *(jobb kezével magához szorítja)* Azért, mert nagyon régi mese.

Ki hinné közületek, hogy valamikor én is voltam szerelmes? He?

(Leteszi a kislányt)

NUSI *(a tornácról kiabál)* A reggeli az asztalon!

DÁVID Hát . . . nem sokat csináltunk . . .

Az artézi kúthoz mennek, kezet mosnak. Toša és Dávid virtusból derékiig lemosakszanak. A lányok szívből nevetnek. Toša lefröcsköli őket, azok sikoltozva menekülnek a tornác felé.

(. . .)

16. Külső, nappal

A palánk és a Doki

A községháza udvarában egy elhagyatott és nagyon elhanyagolt – valaha többrendeltetésű – sportpályát takarítanak, javítgatnak, hoznak rendbe a fiatalok. (Marko, Dávid, Zsófi, Bea, Laza, Nándor, Csaba és az „újjak”: Laci, Vid, Katalin, Melánia, meg egy nyúlánk, szemüveges, szakállas-bajszos legény, a Doki. Egyelőre csak egy kosárpalánkot sikerül „üzemképesse” tenni.

ZSÓFI Hát, itt röplabda, kézilabda egyelőre nem nagyon lesz . . .

MARKO A kapukat majd megforrasztom . . . Adja nekem Körtési mester szerszámot . . .

KATALIN *(egy rönkön ül, és zsinórból csomózza a kosárhálót)* Na, ez kész is. Nem nagy valami . . .

DÁVID *(gyorsan puszit nyom a lány arcára)* Kösz, Katinka, ügyes vagy.

(Kiveszi kezéből a hálót, a palánkhöz támasztja a létrát, és már szereli is Katalin „művét” az abroncsra) Mondd, Vid: hogy néz ki most az autógyár ott Kragujevacon? Láttátok?

VID Nem is azt lőtték . . .

MELÁNIA A fegyvergyárat bombázták!

DÁVID Kikapsz, te dalmata!

MARKO Kosárlabdában: soha!

DÁVID Hallod-e! Mégis, hogy jöttél te ilyen gyorsan bele a magyarba?

BEA Már mondta: van tanítónője! *(Dünyög)* Süket barom . . .

Dávid még megvizsgálja a munkáját, majd lejön, félreteszi a létrát, és a mosolygós Katalin mellé ül, kezet ráz vele:

DÁVID Le a kalappal. Katinka, te aztán . . .

KATALIN Csak Katalin.

DÁVID Jó, Katalin! Te mindennap ezt csinálod? Ez a szakmád?

Nevetnek.

NÁNDOR Doki, hol az a labda?

DOKI *(fut a községháza épületében lévő falusi rendelőbe)* Bent hagytam a rendelőben.

DÁVID Hogyhogy Doki?

CSABA Cselédkönyves. A falu szülötte! Ő a mi első orvosunk, de magára maradt, mert a főnöke lelécelt . . .

NÁNDOR Transvaalig meg se állt.

Egyszerre mindenki a rendelő felé figyel: egy idős ember lihegve érkezik, nyit be az orvoshoz. Doki táskájával szaporán megy az imént érkezővel, közben a társaság felé dobja a labdát.

DOKI *(távozóban, mentegetőzve)* Bocss, de ez sürgős eset . . .

A labda hosszan pattog, majd egy bozótba gurul.

17. Külső, nappal

Milan monológja

Milan a filagória homlokzatára lövöldöz flóbertjével, Mária fut le a tornác lépcsőjén, keményen kiragadja a kamasz kezéből a fegyvert és messzire dobja, könnyes szemmel, feldúlt arccal néz a gyerek fölényesen grimaszkodó, pimaszkodó arcába.

MÁRIA Milan, miért? Mondd már, gyerekem, miért? Mi történik veled?

Az anyád vagyok, tudnom kell!

MILAN *(kihívó komótosággal megy az eldobott fegyver irányába)* Mit kellene tudnod? Mindent tudsz! EZ ITT – nekem – egy nagy semmi! Por, sár, szar, szürkeség, szorongás . . . HOL VAN AZ ÉN TENGEREM? HOL VAN AZ ÉN OTTHONOM? Te itt születél, neked ennyi elég! Nekem itt semmi helyem! Az én életem OTT maradt Biogradban. Meg a közeli és távolabbi környéken! Soroljam? Pakoš-tane, Filipjakov, Crvena Luka, Pašman! Murter, a Kornátok! Még véletlenül se a faterom Benkovaca, meg az a baszott hősiecs Knin meg karszt! Én nem kezdtem háborút, soha nem is érdekelt, hogy ki a horvát, ki a szerb vagy olasz . . . vagy az anyja picsája tudja micsoda! És ENGEM áldoztatok fel, elvágátok a torkomat, mint egy áldozati báránynak. Csak kapkodok a levegő után, mert itt abból

sincs elegendő! Milyen, miféle sulí? Miről gőgicsélsz te itt nekem? Ugyan! Kis, gömbölyű hülye gyerekekkel vagyok körülvéve, akik nyekeregnek! Még beszélni se tudnak. Vicceiket sem értem, ha egyáltalán képesek valami szellemességre! Minden második szavuk vagy magyar, vagy román, vagy sváb, mert nincs is saját nyelvük ezeknek a bánáti szerbeknek! És csak a baszott földről, a termésről, a hozamról, a jégverésről, a belvizekről sopánkodnak! Hát ezt akartad tudni? FULDOKLOM! ÉS TE, AZ ANYÁM – EZT KÉPTELEN VAGY MEGLÁTNI, MEGÉRTENI! Nem hallod, hogy éjszakánként bőgök és a tengert hívogatom? Halat akarok enni végre, de olyat, amelyik nem bűzlik erre a szaros iszapra! Bevandát inni a selyempapír vékonyra szelt dalmát sonkára és a pagi füstölt sajtra! A klapámmal hajnalig halkán énekelni a sós ízű, levendulaillatú, lebegő, életet adó éjszakában! ÉN DALMÁT VAGYOK, ANYÁM! Itt még játszani se tudok, csak ugrálok fáról fára, meg lövöldözök . . .

MÁRIA De miért gyilkolod a sok madarat meg a szerencsétlen állatokat?

MILAN Mert azok szabadok, én meg rab vagyok! És ez a rabság megöl, hát nem érted, anyám?

Lassú, fáradt mozdulattal felveszi a fegyvert, és indul a Bega morotvája felé.

18. Belső, nappal

Húsvét előtt

Zsófi és Bea a tornácon az asztalnál tojást hímeznek. Odajön Toša is, ecsetet ragad, és ő is művészkedik. Nevetnek. Amíg Zsófi és Bea egy könyvből próbálják átvinni, lemásolni a népies mintákat a tojásra, Toša a maga képzelete szerint cifrázza, amit hamarosan észre is vesz a két lány.

ZSÓFI Ez meg mi?

TOŠA Absztrakt tojás . . .

Nevetés.

BEA Nem korai?

TOŠA *(Beára kacsint)* Ha az én nagyapám faragott egy lány szívéért, hát én festek!

BEA És . . . igaz, hogy nem akarsz visszamenni a szüleidhez Ausztriába?

TOŠA Ott minden . . . olyan szabályos . . . mesterkél . . . Mi a fenéért mennék én oda?

ZSÓFI Hát te tényleg egy buggyantott alak vagy . . .

A két lány kuncog, majd kacag. Bea Toša orrát egy gyors mozdulattal zöldre festi. Az büszkén kidülleszti a mellét, a szeme kancsalul összeugrik. Kacaj. A tornácajtóban Nagyapa áll, csendben figyeli őket, majd könnycseppet töröl ki szeme sarkából.

VÁGÁS

Nagyapa lassan lelépdel a tornác lépcsőin, észre sem veszi, hogy a filagóriából Bea és Dávid a tornác lépcsőiről szinte leosonva – Zsófi vezetésével – követik. Nagyapa igazi otthona egy valamikori cselédlak a kert peremén. Az öregot a tornácfeljáratnál három házőrzője várta szinte mozdulatlanul, aztán hűségesen követik. Házikó, kocsiszín, az udvar közepén artezi kút, jobbra csűr, alatta disznóól, balra – külön – istálló, az udvar peremén csodálatos galambdúc. A gang előtt most ébredő virágskert. Nagyapa bemegy az istállóba.

VÁGÁS

Nagyapa csendesesen, hangtalanul sírva öleli a derest, majd megpillantja az istállóajtóban – szinte megigézve – álló gyerekeket.

NAGYAPA (köhéccsel, hogy palástolja zavarát, és „rendezze” a hangját)

. . . Hát . . . a Szellő (a deres) nekem régi társam. Most tízesztendő. (A fakóra mutat) A Csillag dacosabb, most ötéves, van karaktere és féltékeny. Egyszer, mert többet foglalkoztam a Szellővel, majdnem agyonrúgott. Szerencse, hogy az ülepemet találta el . . . (Elmosolyodik, int a gyerekeknek, azok közelítenek) Na, gyertek, hadd szagoljanak meg benneteket . . . Simogassátok meg a szemét, veregessétek a nyakát . . . (Bea és Dávid a Szellőhöz, Zsófi a Csillaghoz megy, féltékenk tesz, amit Nagyapa mondott) A lónál okosabb, hűségesebb állat a világon nincs! . . . A ló . . . gyerekek, még a harcok zivatarában sem lépett, gázolt soha az emberre . . . És ha egészséges, egész életét lábon tölti. A kanca is csak akkor fekszik le, ha ellik.

DÁVID De . . . Nagyapa miért nem költözött be (végig magázza) a . . . kastélyba . . . illetve a kúriába, amikor visszaadták?

NAGYAPA Mert valójában EZ lett az én otthonom. Itt csuktam le az én Reginám szemeit, innen vitték örök útjára, de továbbra is melletttem van . . . Nem a rezsim, hanem a sors rendelkezett így. Meg . . .

az a ház tele van mérhetetlenül sok bánattal és . . . tragédiával. Amit már csak én tudok és csak az enyém. Nektek még a sok régi bútor mellett is ott minden új és ez a jó . . . Nem a falak, az élet a tiétek . . .

19. Külső, nappal

Első lovaglás a Begánál

A Bega partján a csodálatos, ébredő természetben egymás mellett halad a Szellő meg a Csillag, hátukon Dáviddal, illetve Zsófiával és Beával. A két ló között Nagyapa lépdel. Arcán visszafogott, boldog mosoly. A lovak büszkén, szinte parádésan lépdelnek, kocogni is próbálnak, de Nagyapa visszafogja őket.

20. Külső, nappal

A kerti munka

Éva, Mária, Ilka a veteményeskertben kapálnak, palántálnak stb.
ÉVA Minden munkával valahogy elkéstünk . . . Kiszaladt alólunk az idő.

ILKA Bea mintha egyszerre megváltozott volna. Komolyodott . . . Vagy csak én nem figyeltem rá eddig eléggé?

MÁRIA Egyszer csak elkezdik élni a saját életüket . . . Mintha elveszítetted volna őket útközben.

ILKA De hát ez történt valamikor velünk is . . .

MÁRIA Ez. Alighogy befejeztem Becskereken a vendéglátói középsulit, csak egy nyári szezonra mentem Zadarba a Sirályba – sose felejttem el a nevét, a fene ette volna meg – segédszakácsnak, hogy lássam az Adriát és pénzt keressék, hát belém csapott a mennykő: egyszerre gondolkodtam szívvel és a forró ülepemmel . . . Ott volt a délceg pincér! A latin hősszerelmes! Hát EZ lett belőle. Minden, csak nem latin . . . Belegebedtem, hogy kiiskoláztassam, hogy bevégezze Splitben a vendéglátóipari főiskolát . . . Aztán elszaladt vele a ló . . . Én, a számár, már csak teherhordásra maradtam . . . Meg a pofonokra, rúgásokra, megalázásra . . . A latinból előjött a kietlen likai karszt! *(Csendesen sír, Ilka és Éva megölelik, nyugtatják)* És . . . ezt a karsztot már én is megszülettem . . .

ILKA Milan csak egy duzzogó kamasz, és látod, Marko egész más . . .

MÁRIA Termetre – kiköpött apja . . .

ÉVA Természetében meg rád ütött.

MÁRIA Még ő is csak gyerek . . . Sokat változik . . .

Vadászgépek raja húz el fölöttük egész alacsonyan. A három asszony tekintetével követi a fülsiketítő zajjal elvonuló „jelenséget”. Egy sebzett szarka hullik Mária lába elé, ott vergődik. Milan sunyítva pillant vissza a válla felett, ahogyan közvetlen közelükből távozik. Az asszonyok ösz-szenéznek.

ILKA Minden szavunkat hallotta.

MÁRIA De semmit se értett . . .

21. Külső, nappal

Parádés kocsin – Szerbréten

Nagyapa befogja két kényes lovát a könnyű, díszes parádés kocsiba, a hátsó ruganyos ülésen Marko, Dávid – kettőjük között szorosan Nusi, nagyapa mellett a bakon Bea és Zsófi helyezkedik el. A falun keresztül-hajtva hol jobbra, hol balra köszön (inkább bólintással), és bajsa alatt mosoly lapul, amikor látja, hogy a házak előtt nagyban meszelik – az ide menekült fiatal vendégek ügyetlen segítségével a fák törzsét, a házak homlokzatát. Csupa mozgás, készülődés a falu. Innen-onnan oda is kiáltanak Nagyapához: – Nekünk is van ám segítségünk: Miskáék két gyereke, Vid és Melánia – tegnap érkezett Kragujevacról . . .

DÁVID Már találkoztunk! Jó fejek!

– Nézd, Lázár, mekkorára nőtt az unokám! A valamikori kicsi Katalin!

DÁVID Igen: nem Katinka, Katalin!

– Látod, hat éve eszükbe nem jutottunk. Most, hogy Versecet is megszórták, ismét együtt a család!

– Mióta nem fogtad be a hintódat, Lázár komám? Hát ez aztán az esemény! Hányan jöttek össze a gyerekek közül?

NAGYAPA (jókedvvel) Nem számolom, nehogy elszámoljam . . . Aztán törhetem a fejem: több-e, vagy kevesebb?

Az út átkanyarodik a két falut elválasztó (összekötő) vásártéren, a jelzőtáblán olvassuk: Srpski Rit. Az első házaknál Nagyapa kis kézmozdulattal „befogja” a környezetet:

NAGYAPA Már itt is volnánk: Szerbrét. (A gyerekek csak néznek: falu, mint a többi) Itt még nem is jártatok . . .

DÁVID Én igen. Egyszer, régen . . . Egész kicsi voltam, valakivel ájtjötünk arra a csengettyűs pravoszláv ünnepre . . .

MARKO Ja, igen! A vrbica!

Flashbackben látjuk is a pravoszláv templom körüli vidám körmenetet a sok gyerekkel, csengettyűkkel, ajándékokkal stb. Sok kicsi csengettyű a gyerekek nyakában meg fűzfaágak . . .

NAGYAPA Barkaszentelő . . . Idén majd egybeesik Szent György napjával . . .

A hintó a falu központján halad keresztül, az emberek itt is köszönnek, az idősebbek előre kalapot emelnek az öreg Fodornak meg a parádés fogat utasainak. Egy kocsmá előtti asztalnál a már ismert pőzban, kinyújtott lábbal, szétvetett kézzel ül Mítar és hasonmása, Dane. Hangoskodva politizálnak, szinte agítálnak, de amikor a kis fogat melléjük ér, elhallgatnak. Mítar feláll, üveges, részeg tekintettel követi a távozó parádés kocsit.

MITAR *(utánuk kiált)* Hát itt se lehet nyugtom? Itt is szaglászna utánam a NATO-besúgók!

A parádés kocsit egy takaros kis ház előtt áll meg. Az „utasok” lekaszálódnak.

NAGYAPA Na, én bemegyek. Itt szoktam az én Jócómnál piros betűs ünnepek előtt alaposan kiborotválni, megnyiratkozni . . . Ti meg . . . *(Minden gyerek kezébe pénzt nyom)* odébb van a cukrászda, meg két nagyobb bolt is . . .

MARKO Hát Begaréten nincs berberin?

NAGYAPA *(megsimítja a fiú fejét)* . . . Borbély van, de engem még a háborúban kezdett nyírni, borotválni Kozar Joca . . . És ez olyan dolog, hogy . . . Na, menjetek, egy óra múlva készen leszek. *(A gyerekek indulnak, de Nagypának eszébe jut valami)* Ja . . . Nusikám! *(Nusi visszalép, az öreg pénzt ad neki)* Ugorj be Nešóhoz a „bűdös-patikába”, és ha van, fizesd ki *(kezébe ad egy papírlapot)* ezeket a vegyszereket. Majd estére eljövök értük szekérrel . . . Mondd, gyerekek: nem késtünk nagyon el a szőlő fejtrágyázásával?

NUSI Azzal nem, de a metszéssel nagyon kell sietnünk.

Nusi elfut, csatlakozik a többiekhez.

22. Külső, belső, alkonyat

Zsófi és Bea Nagypánál

Zsófi és Bea viszik a kosarat, amelyben a sünnel.

ZSÓFI *(amikor a kazlakhoz érnek, Bea felé fordul)* Biztos, hogy nem kell?

BEA Tán csak nem ölöd meg?

ZSÓFI Én? Kaktuszt? Te bolond vagy . . . A barátom!

BEA Ne haragudj, de én nem tudnék veled bánni . . . Képzeld: Újvidéken . . .

Zsófi az egyik kazal tövében szabadon bocsátja Kaktuszt. Az soká nem mozdul, így – türelmük fogytán –, a lányok indulnak Nagyapa háza felé.

VÁGÁS

Nagyapa épp befejezi a fejést. Bea kezébe adja a sajtárt, Zsófi a gangon készíti a szűrőt, majd egy fazekat hoz a konyhából. A lányok leszűrrik a tejet. Bea a palánkról hozza a köcsögöket, a gangon lévő asztalra helyezi őket. Nagyapa megsimítja hajacskáját, a fazekat egy tüllel letakarja, majd egy vastagabb gumipánttal ráfeszíti.

NAGYAPA (Beához) Köcsögbe csak később kerül.

Bemennek Nagyapa konyhájába, majd a szobába: tökéletes rend, a falakon rengeteg fénykép. Egy nagyon réginel, szépiában készülnél, Bea hosszan áll: szinte megigézi a látvány, amelyen (a kép alatt olvasható) a temesvári Tserny Kolos-Klaus mester az anyát és hét fiúgyerekét örököltette meg. Beához Zsófi is csatlakozik.

BEA (csodálkozva nézi a képet) Hét gyerek?

NAGYAPA Apámék heten voltak testvérek.

ZSÓFI Egy kicsit . . . sokan.

NAGYAPA Nagycsalád: nagyhatalom! Ha széthullik: csak sok cserépdarab, szilánk, bánat, elesettség marad belőle külön-külön. *(A gyerekek leülnek a pamlagra, az öreg – jóllehet – ott lóg a mennyezetről a villanyra átalakított valamikori cifra petróleumlámpa, – most mécesst gyújt, mert még nincs itt az ideje a lámpagyújtásnak)* Hát most veletek, az életben még egyszer szeretnék nagyhatalom lenni. Ismét . . . erősnek lenni.

A nyugati ablakon az alkony vöröses fénye világít be a szobába. Csend. A két lány így szenderedik álomba. Az öreg gypajútakaróval takarja be őket. Bea arcán mosoly jelenik meg.

23. Külső, szép alkonyat

Nusival a halastón

Halastó, lakókonténer, rajta a cégtábla is: A Szerbréti Halgazdaság Igazgatósága. Egy könnyű műanyag ladik kicsi farmotorral kisiklik a tóra.

A pompás parasztszépség, Nusi vezeti a ladikot. Az úszójárműben kissé megilletődve Marko és Dávid.

NUSI (*huncut mosollyal*) Amikor egyszer Veržejen lekéstem az utolsó esti buszt Muraszombatra, egy kedves fiatalember felajánlotta, hogy a kérékpárja vázára vesz – persze ráhelyezte a dzsekijét – és elgurigáz velem a városba. Alig hagytuk el a Posta utat, énekelni kezdett.

Csend, halad a csónak. A legények kicsit zavarodottak.

NUSI (*teljes tüdőből, valami keserű daccal éneklí a szlovén, inkább muravidéki keveréknyelven rögtönzött obszcén dalocskát*) „Nušika tingle-tangle! / Ne boj se moje štange! (Szabad fordításban: Nusika ne tekint most jobbra-balra / csak bátran ülj fel a biciklivázamra . . .)

A ladik szeli a halastó vizét. A két legény hallgat. Nusi szélesen mosolyog, rákacsint Markóra, majd Dávidra.

DÁVID Szép belépőének egy novíciának.

Csend. A csónak hasítja a vizet.

NUSI Szóval azt már hallottátok . . . De ahogy nézlek benneteket, csak jópofa kis legénykéek vagytok. Fantje, fantje . . . (*Szlovénul: fiúk, fiúk*) Hogy őszinte legyenek: mindketten tetszetek nekem . . . Mert van ilyen. Nem hiszitek?

MARKO Ez nem fair . . . Amióta itt vagyok . . .

NUSI Semmi se történt. Csak bámulsz rám, előzékenykedsz . . .

DÁVID Na, ezért nem kell ennyire belegázolni az önérzet . . . önérzetünkbe. Nem vagyunk taknyos pubertáskorúak. Csak egy évvel vagyok fiatalabb nálad . . .

MARKO Jó, én három, de itt tapasztalat és erő . . . minden van.

NUSI (*bólint*) Igen. Két szüzike kandúr.

DÁVID Hogy sértegetni megtanultál, az biztos . . . (*Legyint, inkább magának mondja*) A fenének kell mindez nekem . . . Egy igazi kincset hagytam Újvidéken és most itt egy . . . Ááá . . .

NUSI (*nagyon keserűen mosolyog, majd szinte komoran beszél*) Csakhogy tudjátok: nekem már nincs több esélyem, fiúk . . . Nincs többé cicázás. Oda jutottam, hogy huszonegy évesen nemcsak a szívemmel, de az életemmel is be kell számolnom percről percre Isten és ember előtt.

Csend.

DÁVID *(keserű mosollyal főt hajt a lány előtt)* Kemény filozófia.
(Csend) Mit végeztél te ott Szlovéniában?

MARKO *(sietve válaszol Nusi helyett)* Enológus.

DÁVID *(őszintén meglepődik)* Te borász . . . vagy?

MARKO *(felháborodva)* És itt dolgozik. Ni! Itt van . . . könyvelő . . .
 raktáros-kisegítő . . .

NUSI Csak a harmadikig jutottam, akkor . . . *(Legyint, ismét csend)*
 Egyébként is holnap nagypéntek. Nagybőjt. Halért megyünk, hogy
 igazi és tiszta legyen . . .

*A csónak a partnál egy újabb lakókonténernél áll meg. Nusi egy kosarat
 ad ki két combig érő gumicsizmás halásznak, azok meg egy plasztikládában
 halat nyújtanak be, amit – ügyetlenül, billegve, egyensúlyukat veszítve –
 Marko és Dávid vesznek át és helyeznek a csónak aljába.*

24. Belső, nappal

Fodor-kúria, térerő

*A konyhában Mária, Éva és Ilka szorgoskodik. Éva hagymát vág, Mária
 halat tisztít, Ilka zöldséget vagdos.*

ILKA Életem legsötétebb húsvétja . . .

ÉVA Mondtam már: fogjad azt az átkozott telefont, tárcsázz, hívjad
 ismét!

ILKA De hát mást se teszek . . . Lehet, hogy a mobilját is elvették . . .
 Mindenesetre az enyém itt használhatatlan.

ÉVA Hát, a határsávban . . .

ILKA Ahogy jöttünk a busszal, megpróbáltam, de már Szentgyörgyön
 sem volt térerő . . . És – az éjjel hallottam a rádióban – otthon,
 Újvidéken is megkezdődtek az elhagyott lakások, házak fosztogatá-
 sa . . .

Csend.

ÉVA Te vissza akarsz menni?

Csend.

ILKA Ha semmi hír nem érkezik . . . A tanítás isten tudja, meddig
 szünetel, de a gyerekekkel nem lesz gond, majd beszélek a fejükkel.

ÉVA Senkivel sincs itt baj . . .

MÁRIA Kivéve az én ifjoncomat . . . Megáll az eszem: kicsi-pici korában
 a világ legjobb gyereke volt. Csupa nevetés, jókedv, soha semmi

nyafogás vagy nyűgösködés . . . Marko is jó kisgyerek volt, de ez . . .
 És . . . mi lett belőle? (*Csendesen sír*)

ILKA Lehet, hogy csak tele van keserúséggel és szeretne valahogy . . .
így kitörni belőle . . .

MÁRIA De hogy segítek rajta?

ÉVA Itt vagyunk melletted . . .

ILKA Beszélj azzal a gyerekekkel bárki is komolyan?

MÁRIA Nem lehet. Nincs párbeszéd!

ILKA Valahogy csak lehet.

MÁRIA Sehogy. Csak vádol! Gyűlöl! Az apja is csak uszítja . . . Mi lesz
 velünk, istenem?

VÁGÁS

*Ilka bemegy a nappaliba, ahol a vezetékes telefon a sarokban egy
 asztalkán áll. Meglepődik: a kagylót – némán – Dávid tartja a fülénél. Ő
 is észreveszi anyját, megszakítja a vonalat, és sóhajtva nyújtja felé a
 kagylót.*

ILKA Újvidéket hívtad?

DÁVID Hiába . . .

ILKA Mónikát?

DÁVID Előbb apát . . . Kétszer is . . .

Csend.

ILKA Senki se jelentkezik? A szomszédok sem?

DÁVID Lehet, hogy mégiscsak elvitték Kosovóba . . .

ILKA Nem így hangzott, amikor beszélgettünk . . .

Csend.

DÁVID Mama . . . menjünk mi szépen haza . . . Hát nincs szőnyegbom-
 bázás!

Csend.

ILKA Majd . . . húsvét után . . . megbeszéljük . . .

DÁVID Menjünk haza, drága mama.

Az ajtóban Nagyapa.

NAGYAPA (*szinte könyörögve*) Ne hagyjatok itt . . . Ne ilyen gyor-
 san . . . Egyszer majd megjön Máté is . . . Meglátjátok.

25. Külső, nappal

Körtési, a mester

Nagy falusi udvarban villanyszerelő-műhely. Kinn, a féltető alatt mosógépek, villanymotorok, porszívók stb. Marko egy mosógépet javít, mellette (fölötte) áll Körtési mester.

KÖRTÉSI Szerinted mi a baja?

MARKO (*hezitál*) Itt nem az automatában van a probléma . . .

KÖRTÉSI A programozóban?

MARKO Nem az . . .

KÖRTÉSI Negyed óra alatt rájöttél?

MARKO Baj?

KÖRTÉSI Itt, komám, valami sokkal egyszerűbb a baj . . .

MARKO Igen. Nincs villannyal ellátása . . .

Ebben a pillanatban nyílik a kapu, és két legény (Csaba és Nándor) fut be az udvarba, egyenesen a műhelybe mennek.

CSABA Jóska bácsi, megérkezett . . .

NÁNDOR . . . az öccse . . .

CSABA . . . már be is hajtott az öreg ház udvarába . . .

KÖRTÉSI (*nagyon halkán*) Ottó?CSABA (*elragdatatással*) Istenem, milyen kocsija van!

KÖRTÉSI (lassan odamegy a vízcsaphoz, megmossa a kezét, megy a házba, szórakozottan szól oda Markónak) Mára kész. Mehetsz haza.

NÁNDOR (*Markóhoz*) A déli busszal jöttek még négyen . . .

MARKO Honnan?

CSABA Ez valami távoli rokonság lehet . . .

Marko a mosógépet sarkán bicegtetve a többi gép mellé állítja, összeszedi a műszereket, szerszámot, beviszi a műhelybe, bezárja.

NÁNDOR Téged meg Milant nem számítva, eddig tizennyolcan érkeztetek . . .

CSABA És a Juhászék unokája? Mi is a neve?

NÁNDOR Tibor?

CSABA Tivadar.

NÁNDOR Ja . . . és a kis Vajda, vagy Vári Évi?

CSABA Kicsi, mi? (*Beleöklöz a vállába, az kuncog*)

26. Külső, nappal

Ottó az omladozó atyai háznál

Egy omladozó, roskadozó ház udvarán pompás lakókocsi, pontosabban lakóbusz szépen kiképzett poggyászos utánfutóval. Körülötte a kíváncsiskodók kisebb csoportja. Itt van Marko, Nándor és Csaba is. Megérkezik Körtési Jóska, megilletődve, valami belső visszafogottsággal lép a kocsihoz, ahonnan ugrik, szinte repül Ottó. Összeölelekeznek.

KÖRTÉSI Kerek húsz éve, öcskös . . . Okosan tetted, hogy hazajöttél . . .

OTTÓ Hülye lennék csak úgy megdögleni hiába.

KÖRTÉSI Láttam a tévén: Pancsovát is állandóan bombázzák . . .

OTTÓ Hát az én repülőgyáramat, az Utvát is kikezdték. Mondom én magamnak: Ottó, itt nagyon fog még működni a húsdaráló, eredj haza! Meg amilyen idióták, engem mint repülőmérnököt előbb-utóbb mozgósítanak.

KÖRTÉSI Gyere hozzánk, üres a ház. Csak Teréz, meg én . . .

OTTÓ Nem, bátyus . . . Itt maradok. Ez az enyém . . . Itt vagyok otthon.

KÖRTÉSI *(a romos házra mutat)* Rád fog dőlni . . .

OTTÓ Dehogy. Itt lakom majd . . . gyere, nézd meg!

Körtési csak kintről pillant be a „csodába”: valóban ésszerűen és módfelett ízlésesen kiképzett belső tere van a busznak. Odainti Markót.

KÖRTÉSI Nézd ezt, Marko . . .

OTTÓ *(figyeli Markót)* Rokon?

KÖRTÉSI Itt most mindenki az. Nem tudom, emlékszel-e még Fodorék Marcsijára? Vendéglátóiparít végzett Becskereken, aztán sziréné vált az Adrián . . . Na, emlékszel?

OTTÓ Ne haragudj, már Fodorékra se nagyon . . . És?

KÖRTÉSI *(legyint)* Semmi . . . ő Marcsi fia, Marko. Ügyes gyerek, nálam hahnizik . . . Kninből jöttek öt éve . . .

MARKO Előbb Biogradból Kninbe. Négy éve . . .

OTTÓ És a teid?

KÖRTÉSI Egyik Ausztráliában, a másik Új-Zélandon.

OTTÓ *(keserű mosollyal)* Hát nem mondom, itt vannak egy kőhajításnyira.

KÖRTÉSI Az este is jelentkeztek . . .

OTTÓ Az enyémet, az egyetlen, elvitte az a bolond anyja Macedóniába, Ohridba. *(Keserűen énekelni kezdi a híres macedón dalt)* Biljana platno beljase na Ohridszkite izvori . . . *(A kocsiból, egy beépített hűtőszekrényből, whiskyt és két kristály poharat hoz, tölt, isznak. Oda-szól a még mindig bámuló, vizsgálódó Markónak)* Ugorj be hozzám az ünnepek után!

Marko szélesen elmosolyodik és búcsúzóul bólint, majd indul az udvarból, aztán a többi fiatal, de néhány kíváncsiskodó idősebb is követi példáját. A két testvér a lakókocsi küszöbén ül, mosolyog egymásra, iszik.

27. Külső, nappal

Filagória, II.

A filagória az udvar peremén újjászületett. Dávid csónaklakkal keni az oszlopokat és a patinás, de az újabb szépségében megmutatkozó homlokzati faragványt. Tima és Toša a benn körbefutó padokat festik zöldes-barnára, aztán a fiúk segítségével elhelyezik közepén a nagy asztalt is. A tornác ajtajából, az ajtófélfának dőlve nézi őket szigorú tekintettel Mitar. MITAR (odakiált) Operett, ez vagytok ti! Üres cifraság! Hősies, harcos szív. Hát az sehol?

Lebiggyesztett szájjal fordít hátat, közben a cigarettavéget nagy ívben kifricskázza a virágágyások közé, majd köp egyet, és elmegy. Tima egy pillanatra megáll munkájában, hosszan néz az üres tornácajtó felé.

TIMA Ennek nagyon savanyú a szőlő . . .

DÁVID *(nem érti)* Nincs is szőlő . . . Tima bácsi, miről beszél?

TIMA Mondom én nagyapátoknak: ez még nagy kalamajkát csinál . . .

De ő már csak ilyen: szeret mindenkit. Mostanában nem is megy ki a szőlőjébe, itt akar lenni a közeletekben.

DÁVID Nem nagyon látom . . .

TIMA Pedig itt van . . . *(A kert felé, a fészerek mögé mutat, és kacsint)*

DÁVID Maguk ketten nagyon összetartoznak. De . . . mi az, hogy Tima?

Milyen név?

TIMA Timotije, Tima Babin. Szerbréti őslakos. Nagyapátokkal legénykori cimborák, ahogyan apáink is azok voltak . . . *(Unokája vállára csap)* Ő meg Toša. Todor! Jó gyerek, csak nyakig benne van a svercben . . . Egyet „kerül” és többet keres, mint amennyi az én félévi nyugdíjam.

DÁVID Miben van benne?

TOŠA Majd velem jössz, jó? Meglátod, kereshetsz is.

DÁVID Én . . . ?

Toša végigmustrálja Dávidot, vállat von: ám legyen. Megszemlélik a művet, leülnek egymással szemben a padokra. Nusi jön egy flaskával és három pohárral. Tölt, és odateszi mindhármuk elé a pohárkákat.

NUSI A mestereknek! Hogy szét ne száradjék a munkájuk.

A két legény csak nézi a poharat, aztán meg egymásra néznek. Tima int, hogy csak fogják, a maga poharát felveszi, és a két ifjú felé emeli. Mindhárman kicsit kortyolnak az italból.

DÁVID Te, Nusi, te le akarsz itatni bennünket!

NUSI *(huncutkás mosollyal)* Nušika tinge-tange . . . He?

TOŠA *(köhécsel az italtól)* Kerítésszagató . . .

DÁVID És . . . ha megvadulok tőle?

NUSI *(összeborzolja a két fiú haját, és nevetve szalad a ház felé)* Azt szabad, de mászt nem.

Tima – cinkosan – rájuk kacsint.

TOŠA *(fitymálva legyint)* Éretlen fruska.

Kacaj.

28. Külső, belső, nappal

Húsvét, templom

Ünnepi, húsvéti harangszó a ragyogó napsütésben. A templommal szemben rendőrkocsi. Két kövér, újonnan mozgósított tartalékos rendőr támaszkodik a kocsinak, és figyel a gyülekezőket. A templomkertben legalább háromszázan gyűltek össze. Ünneplőben az ünneplő sereg. A már ismert falubeliek és a „vendégek”, a sok fiatal. A hazaiak büszkén mutogatják az érkezetteket egymásnak. Beszélgetnek idősek, fiatalok, a gyerekek szaladgálnak, fogócskáznak. Itt van a Fodor család is. Éva, Zsófi és Nusi együtt Nagyapa mellett. Nagyapa büszkén mutatja felubéli társainak a nemrég érkezett Ilkát és a két gyereket. Aztán Máriát és Markót is. A harangszónak vége. Éva az utcát kémleli.

ILKA Biztos megjön . . .

ÉVA Kértem, hogy ne menjen ezen a szent napon egész oda ki, a Nagykaszálóba . . .

MÁRIA Húsvét miatt a munka a határban nem áll le . . . egészen . . .

ÉVA Azok a munkások szerbrétiiek, és általában ők is tiszteletben tartják a mi nagy ünnepeinket, és mezei munkát nem végeznek, de ma . . .

NAGYAPA Majdcsak megérkezik, de mi van Mátéval, szegénnyel?

Milyen az ő húsvétja? Reggel megint bombázták Újvidéket is . . .

ILKA Honnan tudja?

NAGYAPA Tudom.

Ismét megkondulnak a harangok, a gyülekezet bevonul a templomba. Károly lihegve sodródik be apja mellé.

VÁGÁS

A gyülekezet énekel, a lelkész az Úr Asztala megett.

ÉNEK: a LXXVII. zsoltár 3. verse:

Szemeimet nyitva tartod, Aludni éjjel sem hagyod, Erőmből úgy elfogyék,

Hogy egy szót sem szólhaték. Gondolám a régi időt, És forгатám szemem előtt Az elmúlt esztendőket, Hányám és vetém őket . . .

(Közben hol a gyülekezet jellegzetes arcéleit, hol Nagyapát, Károlyt, Dávidot, Zsófit, Beát, Ilkát, hol Markót és Nusit, majd Máriát és Évát látjuk.)

VÁGÁS

Részletek az igehirdetésből (Csak annyit felhasználni, amennyit a film dramaturgiai mércéje végül megenged!)

LELKÉSZ (a szószékről) Mert mindnyájan kővel dobált emberek vagyunk. A kő lehet egy sértés, rágalom, gyanúsítás, megbélyegzés, mellőzés. Naponta repülnek felénk ilyen kövek, és naponta mi is dobálunk másokat ilyenekkel. Tesszük ezt szándékunk ellenére, vagy határozott céllal, előre jól meggondolva azt. A kő az kő marad, még akkor is, ha csak megfogalmazódik bennünk, és ki nem vetett teherként hordjuk lelkünkben, ahonnan, naponta szaporodva, előbb-utóbb nem hagy helyet már semmi jónak, értelmesnek, nem hagy helyet a szeretetnek, pedig a lélek arra teremtett.

. . . És most, talán épp ebben a pillanatban, a világ nagy leszámolása egyikében, amikor kijelölt országunkban rettentő, mindent zúzó és törő, bizony végtelenül gyilkos bombák – kövekként hullanak, vajon benne van-e mindebben valamelyest az általunk eldobott, vagy csak szándékként lapuló, el nem dobott kőre, annak „fegyverkészletére” való válasz?

A megtorlás? Ki kinek válaszol felettünk, helyettünk? Mi az, amit elmulasztottunk, vagy meg nem akadályoztunk évtizedeken át?

Mi ugyan tudjuk, hogy nem érdemes a követ visszadobni, mert a mértéket talán nem is tudjuk megtartani. Jusson eszünkbe ma, itt, ezen a szent napon, bűneink megváltójának, Jézusunk feltámadása emlékének örömteli pillanatiban az Úr szava: „Enyém a bosszúállás, én megfizetek.”

Forduljunk hát mélyen vissza magunkba, és lelkünk maradék erejével takarítsuk azt a fényre és szeretetre adott szentélyt a kacattól, balaszttól, hogy szereteteinkért, akik közül többen ott vannak valahol a célkeresztben, őszintén tudjunk imádkozni az élő Istenhez, hogy legyen hely szeretetre azok iránt is, akik a bombázások pokla elől ide, e békés helyre menekültek, és akiknek az ősi otthonok ismét megőrző hajlékká váltak. Mert az Úr hagy, megad ilyen békés hajlékokat a legnagyobb szerencsétlenségek idején . . .

(Az ígehirdetés tartama alatt ismét látjuk a Fodor család tagjainak arcát, reagálást.)

VÁGÁS

A 42. zsoltár „kíséri” a felvételt, ahogy a gyülekezet kivonul a templom előtt álló Kossuth-szoborhoz (helyszín: Magyaríttebe!), ahol egy fiatalember és egy lány koszorút helyez el a szobortalapzatnál.

Az egyik segédrendőr odaballag a lelkészhez, kissé félrevonja, igazi bánásági beszéde elárulja, hogy helybéli:

SEGÉDRENDŐR Tiszteletes úr, hogy ne legyen belőle baj . . . nekünk sincs rá szükségünk: a magyar himnusz előtt legalább egy strófát énekeljenek el a jugoszlávból is . . .

A lelkész bólint, a rendőr visszaballag a kocsihoz. Felhangzik: Hej Sloveni, još ste živi . . . Majd: Isten áldd meg a magyart, jó kedvvel, bőséggel . . . Közben Marko összevonja a szemöldökét, könyökével megböki Dávidot, és állával a szobor felé int.

MARKO Lövés van a mellén . . . Kossuthnak . . .

Dávid kicsit közelebb férközik: valóban „szíven lőtték” a szobrot. Nagyapa odahajol a két fűhöz:

NAGYAPA *(egész halkán)* Az első világháborúból hazatérő katonák valamelyike lőtte át . . .

MARKO Eddig nem is láttam. Mi volt a hibája . . . Kossuthnak?

NAGYAPA Csak magyar volt, hát vesztes is . . . Most pedig irány: át, a túloldalra.

Mindenki meglepődik, nézik Nagyapa kezében a koszorút. Ahogy megindul az úton át, a művelődési ház előtt felállított, egyszerű termésköből készült emlékműhöz, fiatalok, idősek követik. Az emlékművön alig olvashatóan 21 név áll, és hogy 1945. április 29-e és május 6-a között estek el. Nagyapa elhelyezi a koszorút és halkan, de érthetően csak ennyit mond:

NAGYAPA 1945. április 10-én tereltek össze, hurcoltak el bennünket . . . Pont 26-an voltunk . . . Amikor végre odaérkeztünk Horvátországba, Čazmára, kezünkbe nyomták a fegyvert, és durr neki! Bele a harcok közepébe. Hatan ott, de a legtöbbjük Zágráb felszabadításánál estek el. És nem huszonegyen, hanem huszonketten. Cséki Pali haláláról csak később értesültünk, nincs itt a neve. Ez csúnya mulasztás . . . Na, ne csak Kossuth atyánknak legyen húsvét, hanem az én cimboráimnak is, mert mindnyájan becsületes református keresztyének voltak, és senki se kérdezte tőlük, milyen hazáért halnak meg . . . Hát ilyenért.

Nusi lép mellé, és a lelkészlak felé mutat.

NUSI Morvai tiszteletesnél, az udvarban, van egy kis találkozó a fiatalok számára.

NAGYAPA Akkor – indulás . . .

VÁGÁS

A lelkészlak szépen gondozott kertjében padokon, székeken olyan 30–35 fiatal, közöttük a már ismert Nándor és Csaba, persze a Fodor család ifjai is.

MORVAI Szeretettel üdvözöllek benneteket ezen a szép napon, és egyben arra kérem a falubeli fiatalokat, hogy ezekben a nehéz napokban legyenek támaszukra az otthonukból ide, hozzánk menekült társaiknak. A nagyszülők, rokonok, ismerősök biztos segítenek nekik, de fiatalnak fiatal a társa . . . Sajnos, a helyi közösség elnökét meg a többi tanácsnokot is – szinte mindahányat – mozgósították, de azt hiszem, nem lesz semmi akadálya annak, hogy itt, a szemközt lévő községháza udvarán, az elhanyagolt sportpályákat, hogy úgy mondjam: elfoglaljátok . . . Ezt így beszéltük meg a presbiterekkel

meg a szülők egy részével. Van itt, aki csak töri, vagy egyáltalán nem beszél a magyart, ebben is kellene azok segítségével, akik . . . Szóval: isten hozott benneteket, kedves fiatal vendégeink, jóllehet nem is vagytok vendégek, hisz hazajöttetek gyökereitekhez! Most pedig egy kis üdítő, édesség . . .

Morvainé irányításával Zsófi és Nusi meg még két süldő lány tálcákon hozzák, kínálják, felszolgálják az üdítőt, süteményt.

MORVAINÉ Egy kis énekkart próbáltunk összehozni, de eddig nem nagy eredménnyel: kevés a fiatal . . . Mit gondoltok: most talán sikerülne? No de fontos, hogy együtt vagytok, vagyunk, a többit majd meglátjuk.

(. . .)

29. Külső, belső, nappal

Húsvéti ebéd, Mitar és „ikonjai”

A pompás, felújított filagóriában a nagy asztalnál csendben fogyasztja ünnepi ebédét a család. Itt van – ünneplőbe öltözve – Tima és Toša is. Mitar helye üres. Marko homlokán, bal szeme felett és szája jobb szélén véraláfutás. Milan evés közben néha odapillant, és halkán röhög. Az udvaron megjelenik Mitar, kicsit dülöngélve kapaszkodik fel a filagória két lépcsőfokán. Jobb és bal kezében egy-egy nagy, bekeretezett kép. Köszönés nélkül az asztal közepére, egymásnak támasztva felállítja Milošević, illetve Šešelj csetnik vajda képét. A házbeliek dermedten nézik, ő meg visszavigyorog.

MITAR Nekik is itt a helyük ezen a ti szent ünnepeken, szerb földön, nem?

Csend. Nagyapa feláll, odamegy a képekhez, leveszi őket az asztalról, és az ámuló Mitar kezébe adja, majd az udvarház bejárata felé mutat.
NAGYAPA Vidd a szobádba, ott kiállíthatod őket. Itt nem.

Mitar nyúl az övébe dugott pisztolyáért, amikor egyszerre ugranak rá, teperi le nagy nehezen az asztalnál ülők apraja-nagyja. Csak Bea fut ki, fut a kertbe, fut a Bega partján, és ismét lelassul, majd szállnak feléje a gyilkos üvegszilánkok, végül „kiég” a kép.

(. . .)

(Folytatjuk)